

עשירי ספק

1) תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף ו עמוד ב ודף ז עמוד א

דתנן קפץ אחד מן המנויין לתוכן כולן פטורין . . . עשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק

2) תוספות בבא מציעא דף ו/ב

קפץ כולן פטורין - תימה דלבטל ברובא וליחייבו כולהו במעשר דהא דדבר שבמנין לא בטיל היינו מדרבנן וקבוע נמי אין שייך אלא בדבר שהאיסור וההיתר ניכרין וידועין ולא ידע מאיזה לקח כגון ט' חנויות ובריה נמי לא הוי כדפרי' בחולין [צו. ד"ה מ"ט] ואין לומר שלא נשאר בעדר רק אחד דליכא רובא דלשון לתוכן לא משמע הכי:

3) תוספות רא"ש על בבא מציעא דף ו/ב

קפץ אחד מן המנויים לתוכן כולן פטורין. וא"ת אותו הקופץ יבטל ברוב ויהיו כולן חייבין לעשר וי"ל דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי כדאיתא בזבחים פ' התערובת (ע"ג א') גבי כל הזבחים שנתערבו בשור הנסקל או בחטאות המתות ימותו כולם . . . ועי"ל כיון דחזינן דאפילו היכא דיכול לעשר ממה נפשך פטור משום דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק ואפי' כי אמרי' כל דפריש מרובא פריש עשירי ספק מיקרי אלא שהתורה התירה ספק זה באיסורין דכתיב אחרי רבים להטות ונהפך האסור להיתר ע"י בטול ברוב, אבל הכא לעולם לא נפיק מכלל ספק עשירי:

4) חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף ז עמוד א

ה"נ עשירי ודאי אמר רחמנא ולא ספק עשירי. הילכך כולם פטורים. וא"ת ואמאי פטורים כיון שהמנוי הזה אינו ניכר יהא בטל ברוב כתרומה שנפלה לתוך טבל שהיא בטלה, ותירצו בתוס' דהא קיי"ל דבע"ח לא בטיל, ואע"ג דמדאורייתא מבטל בטילי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, ואין זה מחוור, דכי עקרי רבנן דבר מן התורה בשב ואל תעשה היינו לעשות שום גדר או שום סייג לתורה דאלו בכדי לא עקרי ליה, והכא אמרינן פטירי מן המעשר בכדי ועבדי גזל השבט, אלא ודאי דאפילו תימא דבע"ח בעלמא בטילי מדאורייתא הכא לא בטיל האי משום דאמר רחמנא העשירי עשירי ודאי ולא עשירי ספק.

5) ספר דבר אברהם - חלק א - סימן לד

[ג] ומעתה דכשאינו מבין ויודע את מספרו מדעת לא מיקרי מנין וספירה כלל א"כ בנ"ד במסופק בימי הספירה בודאי אינו מונה שני ימים מספקא, דהאיך יאמר היום שלשה ימים היום ארבעה ימים דאיזה מספר הוא שאם אפשר שהוא שלשה ואפשר שהוא ארבעה א"כ לא הוי מספר כלל שהרי אינו מכיר ואינו יודע בהחלט את המספר שהוא מונה בשלמא אי הוה אמרינן דספירה בלא הבנת הלשון מהניא שפיר היה מקום להסתפק בזה, אבל למ"ש דבעינן הבנה דוקא מפני ידיעת המספר הרי מנין זה של ספק אינה ידיעה כלל וכן אני אומר גם במי שהיה מסופק בימי הספירה ומנה רק מספר אחד מספק שמא יתרמי שיכוון למספר האמיתי דאע"ג דאיתרמי שכיוון מ"מ לא יצא משום דבשעת ספירתו לא הוה ידע בבירור ואין זו ספירה:

ובזה נ"ל לתרץ מה שהקשה הרז"ה בס' המאור שלהי פסחים מה טעם אין אנו סופרים שתי ספירות מספק עכ"ל, ולמ"ש נחא דאנן הרי בקיאינן בקביעי דירחא ואין לנו ספק בימי הספירה ועיקר הקושיא היא רק דמשום מנהג אבותינו ה' לנו לספור שתי ספירות כמו ביו"ט דאינהו הוה מספקא להו ועשו שני ימים מספיקא, אבל לפי דברינו הנ"ל נראה לומר דבר חדש דדוקא ביו"ט היו נוהגין אבותינו לעשות ב' ימים מספיקא אבל בספירה באמת לא היה אפשר כלל לאבותינו לספור שתי ספירות ביחד מספק לפי שזו אינה ספירה כלל כמ"ש ובמקום ובזמן שהיו מסופקין לא ה' תקנה לדבר וצ"ל שלא היו סופרין כלל:

[ד] ובסברא זו יישבתי דברי השמ"ק ב"מ (דף ו' ע"ב) גבי קפץ אחד מן המנויין לתוכן כולן פטורין שהקשו התוס' דלשון לתוכן משמע אפילו בין רבים וא"כ ליבטל ברובא, ותירץ השמ"ק בשם הרא"ש והריטב"א דהא דאזלינן בתר רובא הוא רק דינא אבל מידי ספיקא לא יצא וכיון דמיעט קרא עשירי ודאי ולא עשירי ספק רובא נמי נתמעט מהכא דגם הוא אינו ודאי. והוקשה לי על דבריהם מירושלמי יבמות (פ"א ה"ז) גבי ספק בן ט' לראשון ספק בן ז' לאחרון הכה שניהם כאחת קילל שניהם כאחת חייב ר"י פוטר כו' א"ר יוסי מודה ר"י בשאר כל הספיקות שהוא

חייב ברם הכא קריי דרש ר"י אביו ודאי לא הספק אמו ודאי לא הספק, ואם נימא כהשמ"ק דכל היכא דכתב רחמנא ודאי לא מהני רובא למשווי כודאי א"כ מכה אביו דמיחייב היכי משכחת לה הא אין אפוטרופוס לעריות כדאמרינן בחולין (דף י"א ע"ב) וכן שמעתי אח"ז מקשים מדאמרינן בקידושין (דף ע"ג ע"א) ממזר ודאי הוא דלא יבוא הא ממזר ספק יבוא, ולהשמ"ק יקשה האיך מצינו איסור ביאת ממזר לקהל כיון דאין אפוטרופוס לעריות הא לא הוי ממזר אלא מכח רובא ורובא נמי לא הוי ודאי אלא ספיקא וקרינן ביה ממזר ספק יבוא: וע"פ סברתנו הנ"ל בספירה מיושב שפיר, די"ל דעד כאן לא שייכי דברי השמ"ק אלא במנין מעשר אבל בכל דוכתי דבעין ודאי באמת רובא נמי הוי כודאי גמור, דכיון דאמרה תורה זיל בתר רוב נפיק מכלל ספק והוי ליה כודאי ממש והמיעוט כמו שאינו והוי ודאי אביו ודאי ממזר, ודברי השמ"ק לא נאמרו אלא במנין מעשר דבעין שבעה"ב ימנה את הטלאים ואין ענין המנין מה שמוציא מפיו מלות המספר אלא עיקרו הוא שידע ויוחלט אצלו שכן הוא מה שהוא מונה ואלו היה מונה ומסופק במספרו כעין נד"ד בספירה לא היל' לו דין מנין כלל כיון שאין המנין ברור אצלו, משו"ה אע"ג דאזלינן בתר רובא ולוא גם יהא שדין הרוב משווי ליה כודאי מ"מ זהו רק מדינא אבל המונה עצמו מצד מניינו וספירתו הרי המספר מסופק אצלו שאינו יודע ברור את המספר דשמא נתערב בו הקופץ הפטור ומשו"ה לא הוי מנין כלל # ואע"פ שהעשירי קדוש מאליו שלא במנין זהו רק היכא דהוי מנין התשעה כראוי ואפשר לבעה"ב למנותו אבל בכה"ג לכאורה לא וא"כ אין זה שייך אלא במנין מעשר אבל בכל דוכתי דבעין ודאי רובא נמי הוי ודאי גמור:

6) שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן מח

ג ומש"כ במסופק באיזה יום בספירה עומד, וספר לאיזה יום ונתברר אח"כ שכוון ליום האמתי, לא יצא ידי חובתו, עפי"מ שכתב בתשו' ערוה"ב (או"ח קס"ח אות ד'), לתרץ קו' הראשונים על שאין סופרין ב' ספירות מכח ספיקא דיומא, ות' דספירה מקרי אך ורק דבר המבורר לודאי מנין, אבל ב' ספירות לא מקרי כלל ספירה והוי חסרון בעצם הספירה ע"ש, והה"ד בנדון הנ"ל עכ"ד.

הנה ראיתי בערוה"ב שם שכתב להוכיח סברתו הנ"ל ממה שהקשה בס' מור וקציעה מ"ט לא מנינן תרי יומי משום ספיקא דיומא, ות' משום דקיי"ל ספירה בזה"ז דרבנן, אבל עדיין יקשה לשיטת הרמב"ם ודעימ' דס"ל ספירה דאו', ולהנ"ל לק"מ דכל שהוא בגדר הספק אין זה בכלל ספירה כלל עכת"ד.

והנה בנוגע לפסק הלכה הרי הראשונים שהקשו קושי' זו והבעל המאור (סוף פסחים) והביאו הר"ן שם מכללם, עכ"ח לא ס"ל סברא הנ"ל, ולפי"מ שכתב ליישב בבעה"מ שם, מיושב אף למ"ד דספירה בזה"ז דאו', דכתב שם לתרץ דאם באנו לספור ב' ספירות מספק, נמצא ספירה שני' מושכת עד יו"ט ראשון של עצרת ואתי לזלזולי ביו"ט ראשון דאו' עכ"ד, והנה אף דהזכיר שם גם הא דספיה"ע בזה"ז הוי רק לזכר בעלמא, זה ליישב אמאי לא אמרינן זמן בספיה"ע, אבל בנוגע לספירה משום ספיקא דיומא א"ש אפילו אם ספירה דאו' בזמן הזה, דהספירה שני' משום ספיקא דיומא ל"ה רק דרבנן, א"כ שייך דלא ליתי לזלזולי ביו"ט א' של עצרת דאו' מפני ספירה שני' דל"ה רק דרבנן, ועי' פמ"ג (סיל' תפ"ט מ"ז סוס"ק א').

והנראה דגם בערוה"ב כתב כן רק לענין לכתחלה, וכמו דאיתא שם /או"ח/ (סיל' תפ"ט סעי' ה'), דאם אינו יודע החשבון ופתח אדעתא דלסיים כמו שישמע מחבירו וכו' וסיים כמוהו יצא, וכתב הטו"ז (ס"ק ח') משמע בדיעבד אבל לכתחילה לא יברך עד שיהי' לו בירור בשעת ברכה כמה צריך לספור אח"כ עכ"ל, ובחק יעקב (ס"ק י"ח) כתב דהעולם נהגו להקל אפילו לכתחילה ולברך כה"ג על סמך שיאמר חבירו עכ"ל, והפמ"ג כתב ע"ז דלכתחילה ודאי ראוי שידע קודם הברכה כמה יש עיי"ש.

ובזה י"ל דכמו שהדין בהברכה, כן הדין בספירה גופי', דהרי גם בהברכה היכא דהי' בטעות, אלא שזכר אח"כ בשעת ספירה, פסק הטו"ז (בס"ק ט'), דצריך לברך שנית על מה שישפור עיי"ש, ומ"מ היכא דל"ה לו בירור בשעת ברכה אמרינן דיצא בדיעבד, י"ל כמו כן בספירה גופי' דכיון שנתברר דספר כראוי יצא בדיעבד. ואסיים בברכה יצחק יעקב ווייס.